

УДК 373.61

Тропіна Ірина

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ» ЗДОБУВАЧІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

У статті розглянуто питання актуальності формування у здобувачів навчальних закладів однієї з ключових компетентностей – підприємливості та ініціативності. Це означає здатність особи втілювати задуми в життя, охоплює такі аспекти, як креативність, потяг до інновацій і вміння раціонально ризикувати, а також здатність планувати заходи і реалізувати їх.

Храпач Ганна

Ключові слова: *ключова компетентність, компетентність ініціативність і підприємливість.*

Постановка проблеми. На актуальність впровадження компетентнісного підходу Європейські дослідники акцентували увагу вже на початку 2000-х років. Унаслідок багаторічної дискусії представників освітніх установ держав Європейського Союзу 18 грудня 2006 року постав важливий документ – Рекомендації Європарламенту і Ради Європи «Ключові компетентності для навчання впродовж життя (Європейські орієнтири)». У них зазначено, що вкрай необхідно, «щоб молодь після здобуття базової освіти та відповідного навчання в школі мала ключові компетентності, потрібні їй у дорослому житті для подальшого навчання та роботи, і щоб дорослі могли розвивати власні ключові компетентності впродовж усього життя, пристосовуючи їх до змінних умов світу» [7]. Звісно, що ініціативність і підприємливість – є важливими з ключових життєвих компетентностей освіти впродовж життя, запропонованих

науковцями України, Європейським Парламентом та Радою Європи. На цьому акцентується в Концепції «Нова українська школа» [8, с.14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині в освіті приділяється увага теоретичним та методологічним основам використання компетентнісного підходу у підготовці фахівців різних спеціальностей. Наукові підходи засвідчують, що компетентність – це здатність установити й реалізувати зв'язок між «знанням – умінням» і ситуацією.

Проблему підготовки фахівців на основі компетентнісного підходу у своїх дослідження розглядають Н. Бібік, І. Бех, Л. Виготський, І. Зязюн, О.Овчарук, О. Пометун, М. Ростока, О. Савченко, В. Ягупов та ін.

Актуальні підходи підготовки молоді до підприємницької діяльності висвітлено в змістовних працях С. Мельникова, Р. Пустовій, О. Романовського, О. Тополя та ін. Досвід розроблення підприємницьких проектів висвітлено у працях В. Бикова, О. Борисова, С. Вершиніна, О. Парамонова, О. Потапова та ін.

Переважно науковці зазначають, що головним завданням упровадження компетентнісного підходу в освіті є визначення результатів освіти, причому, як результат розглядають не суму засвоєних знань, а здатність людини застосовувати їх у різних проблемних ситуаціях. На думку В. Кременя поряд із засвоєнням базових знань перед сучасною освітою постає завдання навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя [9].

Зміст підприємництва, його структуру, умови функціонування, фактори сприяння і стримування розвитку підприємництва досліджували О. Батура, Л. Дідківська, В. Дубровський, Я. Домбровський, О. Мазур, О. Титарено, О. Травянко, С. Чистов та ін.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розбудови української держави гостро постала потреба в громадянах, здатних творчо підходити до вирішення життєво важливих проблем. Розв'язати такі завдання під силу тільки творчим, активним і сильним людям.

У зв'язку з цим підготовка до життя здібної талановитої молоді є актуальним суспільним замовленням. Молоде покоління є головною надією на майбутній сталий розвиток кожного народу, кожної нації.

Розвинені країни світу передбачають значні ресурси на розвиток і збереження фізичного, духовного та психологічного здоров'я, виховання та надання належних освітніх послуг зростаючому поколінню.

Основним компонентом Нової української школи є новий зміст освіти, покликаний формувати в особистості необхідні для успішної самореалізації у суспільстві навички, так звані компетентності.

Рекомендаціями Європейського парламенту та Ради Європи передбачено введення поняття компетентностей, які необхідно формувати в освітньому процесі, зокрема, підприємливість.

Ініціативність і підприємливість – це уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою як підвищення власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Підприємництво є виявом науково-технічної, економічної, організаційної творчості, ініціативності, новаторства [5].

Підприємливість – важлива риса кожної успішної людини незалежно від того, в якій галузі вона працює.

Поняття «підприємництво» відоме з XIII століття. Згідно із словником Робера, підприємець є «особистість, що управляє підприємством, веде його за власний рахунок, використовуючи різні фактори виробництва (природні ресурси, працю, капітал) з метою продажу продукції чи надання послуг» [13].

Тільки у XVIII ст. підприємливість почали ототожнювати з новаторством, винахідництвом, інтелігентністю та іншими ознаками, якими характеризують підприємця сучасного [6].

В Україні розуміють важливість формування підприємницьких якостей, що освідчує впровадження в школи відповідних шкільних дисциплін. Економіка є обов'язковим предметом для учнів 11-го класу.

Однак вивчення економіки не гарантує формування підприємницької компетентності. Це пов'язане не лише з тим, як учням викладають економіку, а з усією системою навчання та виховання в школі.

Моделювання проблемних ситуацій на уроках та в позаурочний час щодо формування підприємницьких умінь відбувається вже тоді, коли здобувачі беруть участь в учнівському самоврядуванні та дослідницькій діяльності, виконують роль організаторів шкільних справ, обирають майбутню професію, планують створення власної справи тощо.

Продуктивна діяльність здобувачів можлива за умов взаємонавчання, роботи в групах, під час дискусій, селективного опрацювання інформації тощо. Одним із шляхів і способів вирішення проблеми розвитку підприємливості у зростаючого покоління є впровадження в освітній процес підприємницького змісту, як під час викладання навчальних дисциплін, так і в позаурочний час зокрема.

Компетентність «підприємливість» означає здатність особи втілювати задуми в життя. Вона охоплює такі аспекти як креативність, потяг до інновацій і вміння ризикувати, а також здатність планувати заходи і реалізувати їх. Ця компетентність є підтримкою для осіб не лише в їхньому щоденному особистому і суспільному житті, й на їхньому робочому місці, допомагаючи усвідомити контекст роботи і здатність до використання шансів. Зазначена компетентність є основою конкретніших умінь і знань, необхідних тим, хто здійснює заходи суспільного чи комерційного характеру або бере в них участь.

Підприємливість також має стосуватись усвідомлення етичних цінностей і сприяти доброму управлінню. Розглянемо необхідні знання, вміння й установки, пов'язані з цією компетентністю.

Знання охоплюють здатність ідентифікувати доступні можливості в особистій, професійній або економічній діяльності (зокрема ширші питання, що належать до змісту роботи і життя людей, – такі, як загальне розуміння

принципів функціонування економіки, а також шанси і виклики, що постали перед роботодавцями й організаціями).

Вміння стосуються проактивного управління проектами (планування, організація, управління, керування і доручення завдань, аналіз, комунікація, написання звітів, оцінювання і звітність), ефективного представлення і ведення переговорів, а також набуття здібностей як в індивідуальній роботі, так і у співпраці з колективом. Необхідним також є вміння оцінити й визначити власні сильні й слабкі сторони (а також оцінити ризики) і вміння обґрунтовано ризикувати у певних випадках. Підприємницьку установку характеризує ініціативність, активність, незалежність й інноваційність як в особистому і суспільному житті, так і в професійній діяльності. Вона також охоплює мотивацію й рішучість у реалізації особистих і спільних цілей – у приватному житті та на робочому місці [10].

Проблеми формування готовності здобувачів до функціонування у ринкових умовах та розвитку ключової компетентності підприємливості є актуальними і належать до проблем соціального характеру, оскільки пов'язані з таким поняттям як формування особистості, здатної до існування у сучасному суспільстві. Здобувачі у старших класах на запитання про майбутню професію переважно відповідають, що прагнуть будувати власний бізнес або зайняти місце топ-менеджера успішної компанії. Однак практика показує, що, мріючи про всі атрибути успіху в бізнесі, молоді люди не завжди чітко уявляють собі підприємливість. Вони досить слабо розуміють, які якості необхідно для цього розвивати, з чого починати та як вести власну справу, або як керувати структурним підрозділом виробничого підприємства.

Організація навчального процесу закладу освіти, побудованого на основі застосування відповідних методик, забезпечує формування у здобувачів підприємливості, необхідної для самореалізації й розвитку, активної громадянської позиції, налаштовує на соціальну інтеграцію, вибір професії та майбутнє працевлаштування.

Так відбувається творчість, інноваційність, вміння приймати ризики і їх долати, здатність планувати і досягати своїх цілей. Використання активних методів, які є складовими зазначених технологій, дає змогу сформувати інші ключові компетентності, на яких наголошено в Законі України «Про освіту» [1].

Усе зазначене доводить необхідність здійснення інноваційної освітньої діяльності щодо формування готовності здобувачів до функціонування у ринкових умовах. Саме це зумовило розроблення програми дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня на тему «Розвиток ініціативності та підприємливості учнів як складова формування готовності до навчання і професійної кар'єри у ринкових умовах» на базі закладів освіти Чернівецької області на період з 2016 по 2019 роки» (наказ Міністерства освіти і науки України від 18.03.2016 № 286).

Метою експериментального дослідження є обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов, що забезпечують формування готовності учнів до функціонування у ринкових умовах через розвиток ключової компетентності підприємливість [9]. Однією із педагогічних умов, сформульованих у ході експериментальної роботи, є організація позаурочної роботи із здобувачами 8-11-х класів. У ході організації позакласної роботи важливим є проведення різноманітних заходів: тижнів фінансової грамотності, учнівських практикумів, екскурсій до фінансових установ та промислових підприємств, розробки учнівських проектів, проведення виставок, ярмарок, фестивалів учнівських робіт та доробок, Дня грошей та заощадження, тижнів професій та зустрічей із відомими людьми рідного краю.

Діяльність шкільних клубів – це одна з форм підготовки здобувачів до виконання ролі підприємця – планування економічної діяльності, створення бізнес-плану, планування маркетингової та рекламної діяльності, аналіз коштів і створення власного підприємства з використанням активних методів навчання підприємливості: симуляцій, дидактичних ігор та застосуванням ІКТ

в економічній освіті за допомогою блогів освітнього порталу Шкільної академії підприємництва. У закладах, на базі яких здійснюється експеримент, активно впроваджують одну із ефективних форм позакласної роботи – діяльність Клубів підприємництва. Ці Клуби функціонують на підставі власних статутів, затверджених адміністрацією закладу освіти.

Учасниками клубів є здобувачі 7–11-х класів закладів загальної середньої освіти, I–II курсів закладів вищої освіти та закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Клуби підприємництва активно співпрацюють із громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування, місцевими підприємцями та бізнесовими структурами. Засідання у Клубах відбуваються у формі тренінгів із залученням практичних психологів, аналізуються різноманітні фінансові ситуації, розв’язуються економічні задачі, використовуються симуляційні ігри, організовуються зустрічі із підприємцями, розробляються бізнес ідеї. У рамках реалізації всеукраїнської дослідно-експериментальної роботи за темою «Розвиток ініціативності та підприємливості учнів як складова формування готовності до навчання і професійної кар’єри у ринкових умовах» з 2016 року було започатковано Регіональний вернісаж учнівських бізнес-ідей «Стартап юніор», метою якого є формування підприємницьких якостей серед учнівської та студентської молоді та презентація бізнес-ідей для підприємницької діяльності чи соціального проекту, їх стратегій реалізації та промоції. Завдання вернісажу:

- активізація в учнівської та студентської молоді ініціативності та підприємницьких здібностей;

- популяризація інноваційних підходів до вирішення сучасних регіональних економічних проблем, що сприяють розвитку лідерських якостей учнівської молоді;

- презентація інноваційних бізнес-ідей для підприємницької діяльності чи соціального проекту, що максимально відповідають потребам молоді або місцевої спільноти;

– пошук сучасних бізнес-ідей, що можуть стати стартовим майданчиком для реалізації власної справи молодого покоління Буковини.

Для участі у Вернісажі запрошуюють команди (у складі 3-х учасників) здобувачів від 13 до 17 років закладів освіти Чернівецької області. У розробленому формулярі бізнес-ідеї команди надають переконливі докази того, що ідея є реалістичною і може реалізуватися у сучасних умовах; розкривають сутність комерційної ідеї, реалізація якої буде основним напрямом діяльності у плановому періоді та обґрунтовують стратегію розвитку цієї ідеї; визначають потреби у фінансуванні та конкретні напрямки, за якими будуть витратитися кошти інвесторів; розробляють стратегії просування товару чи послуги на ринку від виробника до споживача, передбачають та аналізують сильні та слабкі сторони даної бізнес-ідеї.

Висновки. Отже, підготовку майбутнього фахівця необхідно здійснювати на основі компетентнісного підходу до освітнього процесу для формування ключових компетентностей, що є обов'язковою умовою сучасного члена суспільства.

Особливе значення мають такі компетентності, як ініціативність та підприємливість. Їх формування та розвиток створює можливості для розвитку економіки, забезпечує соціальну справедливість, вселяє впевненість особистості у власні можливості.

Отримавши комплекс знань із підприємницьким змістом, як на уроках так і в позаурочний час, учні зможуть реалізувати їх в реальному житті – планувати власну життєву траєкторію успіху, заощаджувати, отримувати прибуток, формувати підприємницькі навички, усвідомити власну участь у плануванні й розподілі сімейного бюджету, виявляти ініціативу в забезпеченні добробуту родини й країни в цілому, розробляти бізнес-ідеї та реалізувати їх на практиці.

Підприємницьку компетентність можна розвивати шляхом відповідних форм навчальної діяльності, що спонукатимуть здобувача до ініціативності,

активності, комунікабельності, відповідальності. Ці форми відображають новий діяльнісний підхід до освітнього процесу, що має замінити трансляторне навчання. Також необхідно враховувати, що не всі учні здатні бути такими. Тому необхідно звертати особливу увагу на пасивних, замкнених, несміливих учнів, враховуючи їх індивідуальні особливості [4]. Формування підприємливості та ініціативності здобувачів закладів загальної та середньої освіти можна здійснювати як на уроках з різних дисциплін, так і у позаурочний час. Оптимальними шляхами формування даної життєвої компетентності є: зміст матеріалів, який реалізують, як під час уроків, так і на різних заходах у позаурочний час; форми роботи, при виборі яких потрібно надавати перевагу активним методам навчання, створенню неформальних об'єднань учнів (шкільних клубів підприємництва), гуртків, секцій тощо.

Важливою складовою формування життєвих компетентностей учнів є популяризація їхньої колективної діяльності на спеціально створеному блозі або сайті.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» 5 вересня 2017 року (N 2145-VIII) // Голос України від 27.09.2017 // № 178-179 // Урядовий кур'єр від 04.10.2017.

2. Наказ МОН України № 522 від 07.11.2000 р. (у ред. наказу МОН України 11.07.2017 № 994) // Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Зареєстровано в МінЮст України від 26.12.2000 р. за № 946/5167. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1171-17>.

3. Наказ МОН України «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Розвиток ініціативності та підприємливості учнів як складова формування готовності до навчання і професійної кар'єри у ринкових умовах» № 286 від 18.03.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/:2016-09-21:6187-/page41/>.

4. Білова Ю.А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю / Ю.А. Білова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2013. – Вип. 7. – С. 15–17.

5. Гельбак А.М. Формування підприємливості учня як ключової компетентності для життя: [методичні рекомендації] / А.М. Гельбак. – Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. – С. 24.

6. Жигірь А.А. Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку / А.А. Жигірь // Інвестиції: практика та досвід. . – 2015. – № 20. – С. 28–33.

7. Назаренко Г.А. Формування підприємницької компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних стандартів: [метод. посібник] / Г.А. Назаренко. – Черкаси : ЧОПОПП, 2014. – 68 с.

8. Нова школа. Простір освітніх можливостей. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Anonces/2016/nova_shkola_proekt.pdf.

9. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту / Василь Кремень // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для XXI століття : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (26–27 червня 2007 р., м. Київ.). – Проект «Рівний доступ до якісної освіти», НАПН України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» МОН України. – К. : ТОВ УВПК «Ексоб», 2007. – С. 3–10.

10. Унгурян Ірина, Куриш Наталія. Формування ключової компетентності підприємливості та ініціативності у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : [зб. наук. праць] / В.М. Мадзігон (гол.ред.) та ін. – К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. – Вип. 2 (17). – С. 99–103.

11. Унгурян Ірина, Куриш Наталія. Розвиток ініціативності молоді та навчання підприємництва в регіональній системі освіти через реалізацію міжнародних проектів// Інноваційна діяльність та дослідно-експериментальна робота в сучасній освіті: [зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.

(27.10.2016 р., м. Чернівці); за заг. ред. М.Ф. Бирки, І.Б. Черкез]. – Чернівці : ППОЧО, 2016. – С. 120–128.

12. Уроки з підприємницьким тлом: [навч. матер.] / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 398 с.

13. Шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх інформатиків. Н. Морзе, Н. Балик. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://elibrary.kubg.edu.ua>.

Тропина Ирина, Храпач Ганна. *ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ «ПРЕДПРИИМЧИВОСТИ» У СОИСКАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ*

В статье рассмотрены вопросы актуальности формирования у соискателей учебных заведений одной из ключевых компетентностей – предприимчивости и инициативности. Она означает способность лица воплощать замыслы в жизнь, охватывает такие аспекты, как креативность, стремление к инновациям и умение рационально рисковать, а также способность планировать мероприятия и реализовать их.

Ключевые слова: ключевая компетентность, компетентности – инициативность и предприимчивость.

Tropina Iryna, Khrapach Ganna. *FORMATION COMPETENCE OF «ENTREPRENEURSHIP» OF APPLICANTS FOR EDUCATION IN FREE TIME*

This publication reveals the concept of «key competence», represents the key competencies defined by the European regulation documents, and describes the key competence of entrepreneurship and initiative as necessary in preparation of the younger generation for life.

Key words: *key competence, key competence of entrepreneurship and initiative.*